

Seyid Əzim Şirvanini niyə öldürmüşdülər?

Yeganə BAYRAMOVA

Onun realist şeir yaradıcılığında “Əkinçi” qəzetinin mühüm rolu olub. Yazdığı şeirlərinin böyük əksəriyyətində xalq qəflət və cəhalət yuxusundan oyatmağa çağırırdı. Seyid Əzim Şirvani milli poeziyamızın inkişaf tarixində incə ruhlu, lirik, cəmiyyətin sosial bəlalərini cəsarətlə tənqid edən satirik, əxlaqi-tərbiyəvi mənşəm hekayələr və təmsillər müəllifi, ədəbiyyatşünas-təzkirəçi kimi məşhurdur.

Aşıqanə qəzəlləri daha çoxdur...

Bu gün zəngin yaradıcılığı ilə adını Azərbaycan ədəbiyyatı tarixinə yazmış şairin anadan olmasından 189 il ötür. Əsərləri içərisində müxtəlif Şərq mənbələrindən etdiyi tərcümələr, Sədi, Hafiz və Məhəmməd Füzuli şeirlərinə yazdığı nəzirlər də var. Lakin bunlar şairin zəngin bədii irsi içərisində az yer tutur. Seyid Əzim Şirvani yaradıcılığının çox hissəsi lirik janrdə yazılmış original əsərlərdən ibarətdir ki, bunların da çoxu qəzəllərdir. Şairin qəzəllərində həyat sevgisi, nikbin əhval-ruhiyyə, dini etiqad xüsusi yer tutur. Onun aşıqanə qəzəlləri daha çoxdur. Müəllifin şeirə hərarət və can verən dərin lirikasını məhz bu qəzəllərdə görmək olur.

Seyid Əzim Şirvani yaradıcılığının ikinci mərhələsi onun maarifçi və tənqidi-satirik şeirlərlə başlayır ki, artıq bu zamandan etibarən onun yaradıcılığında realizm üstünlük təşkil edir.

18 illik əziyyətin sonu...

19-cu əsrin sonlarına doğru Seyid Əzim Şama-

xıda yeni üsulla “Məclis” adlı bir məktəb açır. Seyid Əzimin bu məktəbində köhnə mollaxanalar-dan fərqli olaraq, şagirdlərə Azərbaycan, rus, fars dilləri öyrədilir və müasir elmlərdən ibtidai məlumat verilir. Seyid Əzim bütün maddi və mənəvi

çətinliklərə baxmayaraq, 18 ildən artıq öz məktəbində müəllimlik edib. Nəhayət, bir tərəfdən mövhumatçıların və ruhanilərin müxtəlif bəhanələrlə ona qarşı hücum keçmələri, digər tərəfdən də o zaman Şamaxıda dövlət tərəfindən açılan şəhər məktəbinin təsiri nəticəsində həmin məktəb fəaliyyətini dayandırmağa məcbur olur.

Onu sevməyənlərin sayı hər gün artırdı

1879-cu ildə Seyid Əzimin “ipə-sapa yatmazlığından” cana doymuş hökumət

nümayəndələri ilə ruhanilərin işbirliyi sayəsində müəllimlikdən kənarlaşdırılır. Lakin bəzi maarif-pərvər insanların söyləri sayəsində Seyid Əzimi müəllimliyə qaytarmaq mümkün olur. Seyid Əzim maarifçi və tənqidi-satirik şeirlərlə mövhumatı, nadanlığı qamçılıyır, bu səbəbdən də mövhumatçı dindarların kəskin müqaviməti ilə üzləsirdi, “Əkinçi”də yazmağa başladıqdan sonra isə nədən dairələrdə onu sevməyənlərin, ona düşmənəsinə münasibət bəsləyənlərin sayı daha da artdı.

Ölümü barədə müxtəlif iddialar...

Seyid Əzimin ölümü haqqında yazarkən bir qayda olaraq, “1888-ci il mayın 20-də Şamaxıda vəfat edib” cümləsi ilə kifayətlənirlər. Halbuki onun 53 yaşında qəfil ölümü ilə bağlı iddialardan biri sui-qəsd nəticəsində dünyasını dəyişməsi ilə bağlıdır.

Böyük maarifçinin məscid qapısında yaradılan süni basabasda öldüyü də deyilir. Bir variantda isə onun mövhumatçı insanlar tərəfindən qətlə yetirildiyi söylenir. Ancaq birinci ehtimal daha geniş yayılıb.